

אהרן אמיר: הלם הקירבה

הרעיון, הפשוט למדי, שעורר אותנו להקדיש חוברת שלמה זו של "קשת" לענין שבחרנו לקרוא לו "פרקים בחוויה האמריקאית" הוא רעיון ההקבלה העקרונית בין הנסיון ההיסטורי של האומה האמריקאית החדשה לבין תהליך ההתהוות או ההתגבשות הלאומית בארץ הזאת, תהליך שעדיין אנו שרויים בעיצומו—שלא לומר, בתחילתו.

האומה האמריקאית היא תולדת גילוי חדש של יבשת חדשה לעולם האירופי, יבשת שתאריך גילוייה הוא עצמו נקבע כראשיתה של העת הקרויה "חדשה" בהיסטוריה העולמית. אומה זו תחילת בריאתה בחינת יין ישן הנמוג בכלי חדש ונטול-צורה: נדידה חלוצית "מובחרת" של אוכלוסים מן העולם הישן ה"מאורגן" אל החדש ההיולי, בין מתוך אידיאלים דתיים של תיקון עולם במלכות-שדי בין מתוך אידיאלים אוטופיים מסוג אחר ובין מתוך מצוקה ורדיפות או מכוחו של ביקוש אנושי יסודי אחר אושר ורווחה, הרפתקה והגשמה-עצמית; והמשך בריאתה כביכול עיצובו הדינאמי של בית-הקיבוץ, גיבוש דמותו, הגדרתו-העצמית, התרחבותו, התעצמותו, התישנותו ומילוי המתמיד ביין חדש-לבקרים במובן הדמוגרפי, התרבותי, האידיאלי.

מנקודת-ראות זו, התהוותה של האומה האמריקאית יכולה להיחשב לא רק תופעה מכריעה בחשיבותה בדבריימי האדם בכלל אלא גם, ובמיוחד, אב-דוגמה ואב-מופת לתהליך צמיחתן של אומות חדשות, או אף מתחדשות, מאז ראשית העת ה"חדשה", זו העת שעדיין אנו כולנו נישאים על גאון-גליה. תהליך זה—המקיף במידה זו או אחרת את כל החטיבות הלאומיות המופרות לנו בצפונה ובדרומה של אמריקה, ביבשת אוסטרליה ובחלקים ידועים של אפריקה—עומד עתה, ככל הנראה, בשלבי גמר או השלמה ברוב אזורי התרחשותו. להוציא כמעט אך-ורק פינת-עולם זו שלנו, אשר בה—כפי שמתברר יותר ויותר—תופעת הצמיחה הלאומית בתחומיה של ארץ-ישראל היא תופעה מרכזית בהיקף כלל-אזורי, בעלת משקל מכריע במשמעותה, בתוצאותיה, בעתידותיה.

ודאי, ההבדלים העצומים בנפח ובממדים בין הנסיון האמריקאי לזה הישראלי יש בהם לדון לגיחוך כמעט את ההקבלה בין שני אלה, שעליה מבקשת חוברת זו להצביע. אף-על-פי-כן, מי שמתקרב לסוגיה זו בלי משפטים-קדומים ספק אם יוכל שלא להתרשם ממידת הקירבה והדמיון המהותי בין שני המעגלים האלה, למרות ההבדל בהיקפם הגיאוגרפי והדמוגרפי, וזאת לא רק משום שאבות ההתישבות האמריקאית, הספוגים דימויים ואידיאלים

מקראיים, ראו עצמם בשעתו בבחינת "בני-ישראל" הבאים לרשת את "ארץ-כנען". הדמיון מסתמן ביתר-שאת אם אין אנו באים לעשות השוואה פשטנית בין מעצמת-העל האמריקאית כפי שהיא עכשיו, על חלאיה ותלאותיה הנוכחיים, לבין ישראל בשיעורה כיום, אלא אם נראה את קו ההקבלה במתיחתו, או בהאצלתו, אל העבר מכאן ואל העתיד מכאן; כלומר, אם נעביר אותו, מצד אחד, בין עברה הקולוניאלי של אמריקה ועברה של ארצות-הברית כהוויה עצמאית ומתעצמת לבין עברה ה"יישובי" של ישראל וקיומה העצמאי בהווה—ומצד שני, בין עברה הקרוב יותר של ארצות-הברית לבין תחזית התפתחותה העתידה של ישראל.

כמה גילויי-מפתח בתהליך התהוותה של האומה האמריקאית—כגון חלוציות, התישבות, חברת-הספר על סממניה הנפשיים, התרבותיים והמנהגיים המיוחדים; קליטתה של הגירה הטרוגנית בשיעור זה או אחר והחתימה ההכרחית למדידה זו או אחרת של הומוגניזציה תרבותית-לשונית וחברתית, תוך כדי שמירה, הכרחית לא-פחות, על צביון של חברה פלוראליסטית-פתוחה; התהייה על זהות קיבוצית וזכות קיבוצית ולבטי חיפושיהן, חרדת תלישות ואשם בארץ חדשה וצמאון ההשתרשות בהווייתה, בנופה אף גם בעברה, ככל אשר יימצא או יומצא; וכן גם אימת-הריק ואתגר החלל סביב וקריאת המרחבים, ודפוסי תגובה של צמיחה דינאמית, כובשנית—כל אלה אינם יכולים שלא לעורר בקורא עברי קשוב הדים אינטימיים עד מאד. ועל רקע המציאות הקונקרטית ביותר שאנו שרויים בה מאז 1967, ודאי ימצא הד לבעיותיו ומכאוביו וכעין תוואי של מרפא ופתרון בנסיון מרכזי אחר שבתולדות ארה"ב—במלחמת-הצפון-והדרום, קרע אכזרי, שותת-נקם-ומשטמה, שלאחריו נצחון של איחוד מחודש, של איחוי וליכוד, מכוחה של מציאות סוחפנית ומשתפת, קצתה כפויה וקצתה אורגאנית.

בפרק מתוך "העקורים" להיסטוריון הנודע אוסקר הנדליון, אחד הכתובים שקובצו בחוברת זו, מדובר על הלם הניעור בו חשו, לפי תיאורו העז של הכותב, מהגרים בארצות-הברית כתום ראשית התערותם בחברה החדשה שאליה נקשרו בעבותות-חלום ובה נטו את אהלם. על משקל זה אפשר לומר כי ישראלי הבא לתחות, בלב פתוח ובראש פתוח, על החוויה האמריקאית ועל ההוויה האמריקאית בהתפתחותן ההיסטורית—בתוך פרק-זמן שבממדי הזמן ההיסטורי כמו רגע ייחשב—לא יוכל שלא לחוש בהלם הקירבה.

"הלם" זה אשר נחוש בעמדנו על הויקה הקרובה שבין אמריקה כחוויה וכהוויה לבין הווייתה וחוויתה של ישראל המודרנית עשוי כמדומה לסייענו לראות, להבין ולהכיר את עצמנו ואת ייעודנו אף להיות לנו מקור עידוד ומקור השראה בדיאלוג שנהיה מצווים לקיימו יותר ויותר עם אמריקה עצמה, עם העולם אשר סביבנו, עם ההיסטוריה—ועם עתידנו שלנו.